

Академик Миомир ДАШИЋ

ЗАВРШНА РИЈЕЧ

Припала ми је часна дужност да као предсједник Припремног одбора закључим рад научног скупа *Краља Никола – личности, дјело и вријеме*.

У овој мојој ријечи немам претензија да дајем неку цјеловиту оцјену нашег тродневног напорног интелектуалног рада. Уосталом, било би то веома тешко и учинити, а то у овом тренутку није ни неопходно, будући да сте сви ви стекли свој утисак о учинку овог значајног научног скупа, који се одвијао под кровом највише научне установе у Црној Гори.

Ипак, нека ми буде допуштено, водећи рачуна о вашем стрпљењу и заморности, да, како је то уобичајено, изложим резиме овог нашег научног учинка. Покушаћу да тај резиме буде поткријељен чињеницама, да у њему кажем истину без уљепшавања и претенциозних и категоричних судова.

Држим да је овај научни скуп остварио програмске замисли органа Црногорске академије наука и умјетности, у првом реду Одбора за припрему научног скупа *Краљ Никола – личности, дјело и вријеме*, а вјерујем и вас који сте се одазвали нашем позиву, пратили га и својим научним прилозима допринијели да се остваре основни задаци скупа. Сама чињеница да су за скуп била пријављена 83 реферата, довољно само по себи говори о великом интересовању за ову важну научну тему. На скупу је иступило са саопштењима 69 референата. Од 14 одсутних два аутора су послала своја саопштења уз извињење да из објективних разлога нијесу могли непосредно узети учешћа у раду скупа, 10 пријављених су у својим писмима Одбору за припрему скупа навели разлоге свог одсуства, обећаваши да ће накнадно послати своје реферате за објављивање у Зборнику радова. (Само у два случаја пријављени нијесу навели разлог своје апстиненције).

У раду нашег научног скупа узео је учешћа проф. др Валериј Иванович Јаровој, шеф катедре за историју новог вијека Историјског факултета и проректор Кијевског универзитета „Тарас Шевченко” из Украјине. Такође, на скупу су поднијели реферате и др Вера Весковић -Вангели и др Растко Терзиоски, историчари из Републике Македоније. Њиховим учешћем скуп је добио и међуна-

родно обиљежје. Са жаљењем констатујем да се нашем позиву нијесу одазвали историчари Русије и још неких других земаља.

Рад скупа се, према утврђеном програму, одвијао у оквиру 6 пленарних сједница. Саопштења су груписана и излагана према тематској сродности – на политичку, војну, привредну, правну, црквену и вјерску историју, историју здравствене културе и санитета, просвјете, културе и спорта, у неким темама третиран је друштвени положај жене и њена улога у црногорском друштву, етика Црногораца, личност краља Николе у мемоарској литератури и другим записима и казивањима савременика, учињен је осврт и на најновију историографију о добу последњег владара династије Петровића. Пета пленарна сједница (14 реферата) у цјелости је била посвећена књижевном дјелу краља Николе. Ријечју, ова велика историјска тема разматрана је са различитих научних аспеката, мултидисциплинарно. Поред историчара, који су били, што је и разумљиво, најбројнији, значајан допринос освјетљавању ове теме дали су и научници и други ствараоци историјској науци сродних наука и других стручних дисциплина.

У свакој пленарној сједници било је резервисано вријеме за расправу о поднесеним саопштењима, али су дискусије и реплике вођене само о неким питањима у трећој (о вјерској политици краља Николе), у четвртој (о Уставу за Књажевину Црну Гору из 1905. године и о Општем имовинском законик у Црне Горе), у петој (о вриједностима књижевног дјела Николе Петровића) и шестој сједници (о историји санитета у Црној Гори). Дискусија се одвијала на академском нивоу.

Готово сви реферати су, то је не само мој лични него и утисак колега са којима сам имао прилике да ова три дана размјењујем мисли, били сериозно припремљени (изузев у два случаја, за која је већ речено да је ријеч о промашеној теми), да су обиловали солидном изворном аргументацијом, научним и умјетничким анализама и синтетичким закључцима. Додуше, било је у појединим рефератима позивања на општа мјеста и добро познате историјске чињенице, чак и призвук извјесне политизације и упрошћавања, али у тим случајевима аутори су се трудили да искажу своје сопствене погледе и судове о појединим догађајима и историјским појавама. Мој је утисак да је већина научника и других стваралаца, овдје саопштила резултате својих истраживања и сопствене судове о појединим питањима из времена владавине краља Николе, о његовој личности и дјелу, његовом доприносу државном, друштвеном, културном и цјелокупном јавном животу – историјском напретку Црне Горе за последње четири деценије XIX и на почетку XX вијека.

Увјерен сам, а мислим да и ви тако цијените, да је на овом научном скупу, првом посвећеном личности, дјелу и времену краља Николе – остварен значајан напредак у интердисциплинарном научном сагледавању, освјетљавању и непристрасном вредновању комплексне личности овог црногорског владара и

бурног времена његове владавине. Иако коначну оцјену о нашем научном доприносу овој великој теми тек треба очекивати од научне критике кад буде објављен Зборник радова са скупа, сагласан сам са овдје већ изреченим оцјенама да је он успио и да је био на завидној научној висини, да спада у скупове који видно богате научна знања и сазнања о прошлости Црне Горе. И у саопштењима и дискусији говорено је језиком науке и струке, с научним методолошким приступом, без емоционалног набоја и острашћености, иако су додиривани и неки врло осјетљиви проблеми из нововјековне историје Црне Горе. Управо то што је језиком науке говорено о овој тако широкој теми са различитих научних аспеката, потврда је високе моралне одговорности научника који су овдје иступали.

Стога могу рећи да одлазимо са овог скупа с увјерењем да смо обогачени новим сазнањима о времену владавине краља Николе, о његовом дјелу и личности. А то је веома значајно, јер се ради о најсложенијем и најдинамичнијем времену нововјековне прошлости Црне Горе. Међутим, одлазимо и са увјерењем да је овај скуп успјешан и по томе што је на њему отворено и покренуто за даљу научну расправу и истраживање више проблема и питања на која наука тек треба да да своје одговоре. Расправа на скупу – у рефератима и дискусији – показала је сву сложеност проблематике времена последњег владара куће Петровића, као и то да овај период црногорске историје захтијева још дубља и све-странија истраживања и научне анализе. Управо овај период наше историје има много чега за научне расправе и апорије. И на овом скупу је показано да међу научницима постоје различита мишљења о контроверзној личности краља Николе, о његовој историјској улози и одговорности, нарочито у последњим годинама његове владавине. Показано је да је он почео своју владавину у врло драматичним приликама, како унутрашњим тако и спољнополитичким, и да је та његов дуга владавина, дуга готово шест деценија, исто тако завршена у још дубљој кризи, о чему не престају научне расправе.

Скуп је показао да су остале изван научне обраде теме: улога црногорског двора, дворски живот, дворско окружење, везе двора Николе Петровића са појединим европским дворовима, улога појединих чланова владајуће породице, улога престолонаследника Данила, принчева, кћерки и њиховог утицаја на унутрашње прилике, на друштвене и државне промјене, културни и други живот у Црној Гори. Посебно остаје да се истражи и објасни утицај појединих чланова владајуће породице Петровића на вођење спољне политике Црне Горе и стране спољнополитичке утицаје у Црној Гори. Од значајних тема за даља истраживања и научну обраду су и интеграциони процеси у развоју и изградњи Црне Горе као грађанске државе и њеног друштва. Јер, због остављања по страни ове теме и њене неизучености све до наших дана сасвим упрошћено и историјски нетачно се приказује нововјековна прошлост Црне Горе и црногорско национално питање. У ствари,

због неизучености овог важног питања наше прошлости ствара се умјесто историјске реалности мит, шире се митске приче које нас удаљавају од просторно-временске и друштвено-историјске збиље. Има, разумије се, и других питања која траже да буду дубље истражена и обрађена, по начелу: дати историјску слику онако како је заиста било. Споменућу још само једно питање: уставност, политички живот и политичке борбе, односно карактер парламентаризма у Црној Гори, о чему се данас говори често у митолошким категоријама. Ово наглашавам из разлога што је нужно да науку одвојимо од пожељне приче којом се историјска реалност замагљује, а вјеровањем у митску реалност формира се духовни свијет по жељи и менталитету наратора. Све то доприноси стварању искривљене слике о нашој прошлости, ствара ирационалну историјску свијест. Наука мора бити брана таквој пожељној историји.

Зато сматрам да је овај скуп и у том погледу показао смјер будућег истраживачког рада у нашој не само историјској науци. Скуп је јасно показао и колико је важно његовати одређена специјалистичка знања, без којих се не може доћи до свестранијих и потпунијих освјетљавања и разумијевања било које теме или проблема из епохе владавине краља Николе. Проблеми о којима смо расправљали ова три дана очигледно научно нијесу апсолвирани, већ заслужују да се и даље разматрају, да буду предмет научне и стручне пажње. Неке теме, као оне које сам споменуо и о којима су и други говорили, па и неке друге, траже креативне снаге, оранизованији научни приступ и напор у истраживању, да би биле продубљеније објашњене и да би се што реалније, јасније представила слика о нашој нововјековној прошлости, као и о историјској улози и мјесту посљедњег династа из дома Петровића у тој прошлости.

На овом скупу је јасно демонстриран мултидисциплинарни приступ као најподеснији метод, пут којим се најпрече и најпоузданије долази до цјеловитог освјетљавања и осмишљавања сложених историјских догађаја, појава и процеса дугог трајања. А коријени неким историјским појавама и процесима који живе и у овом нашем времену датирају из времена владавине краља Николе, дакле трају као историјски процес. Историчари су, заједно са колегама других научних дисциплина, на овом скупу испољили жељу да у том смјеру наставе даља истраживања тих појава и процеса и да воде научне расправе и дијалоге како би се дошло до што реалније и цјеловитије историјске синтезе о личности краља Николе, о његовом дјелу и времену. Чини се да нећу претјерати у тврдњи да је научницима Црне Горе то очигледно потребније данас него икада раније.

Мишљења сам да је наш скуп показао и како би требало да се одвија будућа саградња међу научним елитама разних сродних струка на овако комплексним научним темама. Нека ми се не замјери што и то сматрам значајним доприносом овог скупа не само нашој историографији и што то истичем као парадигматичну похвалу.

Драги пријатељи,

дозволите ми да, прије него закључим рад овог скупа, подсјетим на дужности и обавезе које нам ваља извршити да би наш рад био крунисан научним резултатом од трајног значаја:

Прво, потребно је да сви референти који нијесу приложили своје реферате то ураде најкасније до *1. децембра 1997. године*.

Друго, пожељно је да се аутори придржавају става Одбора за припрему скупа и да саопштења, по могућности, не прелазе 1-1,5 ауторски табак.

Треће, обавезно је да аутори уз реферат доставе и резиме на једном од свјетских језика (најпожељније: на енглеском, руском, француском) до једне куцане странице.

Четврто, Одбор за припрему научног скупа преузеће функцију Уређивачког одбора који ће припремити зборник радова за штампу.

Пето, председник Одбора за припрему научног скупа преузеће функцију главног и одговорног уредника и старати се да Зборник радова благовремено изађе из штампе.

Шесто, сви радови – саопштења подлијежу рецензији.

Поштоване колеге,

На завршној, шестој пленарној сједници, више колега је учествовало у дискусији и похвално се изразило о концепцији, научној платформи и основним тезама које је Припремни одбор скупа разрадио и доставио учесницима у циљу лакше оријентације за писање реферата; ријечи похвале су упућене организатору за солидну припрему и организацију скупа, за гостопримство које је Црногорска академија наука и умјетности исказала овако бројном саставу скупа; истакнут је узоран рад и пажња сарадника Стручне службе и другог особља Академије да скуп протекне у најбољем реду; изражена је захвалност за пажњу члановима Припремног одбора коју су показали према учесницима скупа; похвале су изречене и за веома добар смјештај и услуге које су учесницима скупа пружене у хотелу „Црна Гора”, исказиване су и друге похвале организаторима скупа. Посебно је изражена захвалност академику Миомиру Дашићу, председнику Припремног одбора научног скупа за успјешно вођење скупа и Зорици Радоњић, секретару Одбора, која је такође успјешно обавила све своје задатке.

Будући да је све ово изречено овдје пред свима вама, не остаје ми ништа друго него да и ја вама захвалим за високе оцјене и изречене похвале.

Разумије се, свима вама захваљујем на одзиву, сарадњи, пожртвовању и интелектуалним напорима које сте учинили да се вашим научним прилозима обогати садржај овог научног скупа.

Дужну захвалност изражавам академику Драгутину Вукотићу, председнику ЦАНУ, на поздравној бесједи изреченој на отварању скупа, која такође пред-

ставља значајан историјски прилог разматрању основне теме скупа, као и на његовом стрпљивом праћењу рада овог скупа.

Захвалност изражавам и другим члановима ЦАНУ који су с изванредном пажњом пратили наш тродневни рад.

Захваљујем и РТВ Црне Горе, дневној и периодичној штампи, чије је праћење рада овог научног скупа допринијело да се о његовој плодотворној дјелатности и резултатима обавијести шира јавност.

Изражавам пуну захвалност свим колегама из Предсједништва ЦАНУ и Одбора за припрему, који су се пожртвовано залагали да се овај научни скуп припреми и одржи на овако високом научном нивоу.

Свима вама захваљујем на тродневном дружењу, пажњи и интересовању са којим сте пратили рад скупа. Надам се, а то су многи од вас већ изrekli у дискусији, да из ЦАНУ и Подгорице одлазите са добрим утисцима и да ће се многи од вас радо сјећати сусрета са колегама и пријатељима, радо се сјећати мисли из појединих реферата и дискусија, па и оних слободних разговора и коментара вођених о њима и ван конференцијске сале.

Свима желим срећан одлазак са овог скупа, уз молбу да прихватите извињење за евентуалне пропусте.

Свима довиђења, са жељом да се ускоро поново овако масовно, наравно, и у подмлађеном саставу, сретнемо под кровом ове Академије на неком новом скупу.

Овим објављујем да је научни скуп *Краљ Никола – личности, дјело и вријеме* завршен.

Подгорица, 3. октобар 1997.